

Dlouhodobé uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů v Evropě: výsledky dotazníkového průzkumu

zpracovali Anna Nerglová a Jan Hutař

Národní knihovna ČR

anna.nerglova@nkp.cz

jan.hutar@nkp.cz

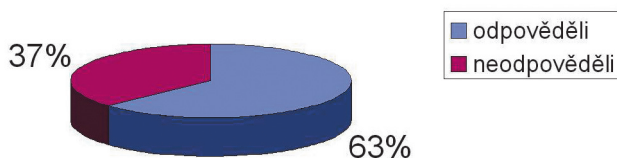
V rámci evropského projektu DigitalPreservationEurope (DPE)¹ proběhl v minulých měsících výzkum zaměřený na stav dlouhodobého uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů v největších evropských národních knihovnách. Výzkum provedla Národní knihovna České republiky, která je jedním z partnerů tohoto projektu.

Zmapování současných aktivit a stavu v oblasti uchovávání digitálních dokumentů v Evropě je jedním z důležitých bodů v rámci plnění vytyčených cílů projektu DPE, které mají vést ke koordinaci a sdílení evropských aktivit v této oblasti.

Celkem bylo 8. srpna 2006 rozesláno 54 dotazníků, a to jak elektronicky prostřednictvím e-mailu, tak v tištěné podobě klasickou poštou. Jako konečný termín pro zaslání vyplněných dotazníků bylo určeno datum 8. září 2006, ovšem kvůli nízké návratnosti dotazníků byl poté termín prodloužen do 8. října a respondenti byli písemně urgováni. K tomuto datu pak Národní knihovna ČR obdržela 34 vyplněných dotazníků převážně v elektronické podobě. Vyhodnocování došlých odpovědí se tedy týká 34 knihoven, přesněji 33 knihoven od druhé otázky, neboť Národní knihovna v Andoře

Návratnost dotazníků

Celkem	54
Odpověděli	34
Neodpověděli	20

¹ <http://www.digitalpreservationeurope.eu/>

v současné době není schopna, jak uvedli její pracovníci, uspokojivě zodpovědět otázky týkající se dlouhodobého uchovávání digitálních dokumentů.

Dotazník obsahoval sedm otázek, vždy s nabídkou několika možných odpovědí. První dvě otázky zjišťovaly, zda dlouhodobé uchovávání digitálních dokumentů považují oslovené knihovny za jednu ze svých strategických priorit a zda již mají nebo plánují vytvořit důvěryhodné digitální úložiště (trusted repository) pro ukládání těchto dokumentů.

Třetí otázka se zaměřila na spolupráci a koordinaci na poli uchovávání digitálních dokumentů. Cílem bylo zjistit, s jakými typy institucí jednotlivé knihovny v této oblasti spolupracují nebo spolupracovat plánují.

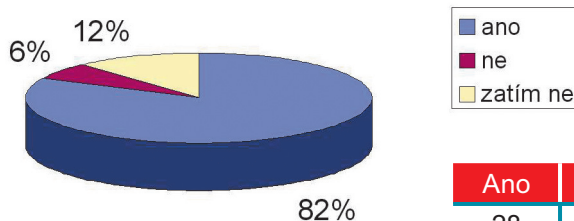
Vlastní vytvoření digitálního úložiště je finančně i technicky náročným procesem. Proto bylo důležité zjistit, zda knihovny svá existující či plánovaná úložiště budou vytvářet a provozovat zcela samostatně (tj. pouze pro potřeby vlastní knihovny) nebo ve spolupráci s dalšími institucemi. Následující otázka se pak věnovala charakteru systému pro správu digitálního úložiště (komerční systém, open source, vlastní vývoj, kombinace).

Dalším bodem dotazníku pak bylo zjistit, jaké výstupy z projektu DPE považují jednotlivé knihovny za relevantní, poslední otázka se týkala vyhodnocení vhodného typu instituce, která by mohla plnit roli „národního centra“, jehož úkolem by mělo být zajištění efektivního chodu a koordinace v oblasti uchovávání digitálních dokumentů na národní úrovni.

Vyhodnocení dotazníku

Otázka č. 1

Patří dlouhodobé uchovávání digitálních dokumentů (včetně migrace, emulace, ochranných metadat atd.) mezi klíčové strategické priority ve vaší knihovně?

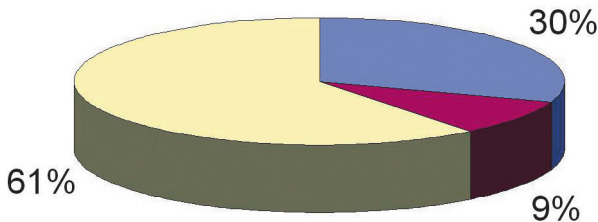
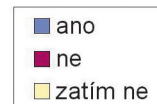
Dlouhodobé uchovávání digitálních dokumentů považuje za svou strategickou prioritu naprostá většina knihoven účastnících se dotazníkového šetření. Pouze dvě knihovny (kyperská knihovna a ruská státní knihovna) odpověděly, že v současné době pro ně uchování digitálních dokumentů prioritní není. Čtyři knihovny odpově-

děly, že tato oblast zatím mezi jejich strategické priority nepatří, ale do budoucna se s řešením této otázky počítá.

Otázka č. 2

Máte či plánujete vytvořit důvěryhodné digitální úložiště? (tj. splňující kritéria vyjádřená v dokumentu „An Audit Checklist for the Certification of Trusted Digital Repositories“²⁾)

Ano	Ne	Zatím ne
10	3	20

Na tuto otázku většina knihoven (20) odpověděla, že zatím nemají, ale většinou plánují zřízení důvěryhodného digitálního úložiště v horizontu několika let. Deset knihoven uvedlo, že úložiště, které by odpovídalo kritériím definovaným v dokumentu „An Audit Checklist for the Certification of Trusted Digital Repositories“, v současnosti již má.³ Pouze tři knihovny takové úložiště nemají a v blízké době jej ani neplánují. Dvě z těchto tří knihoven (obě knihovny ze Srbska) ale zároveň uvedly, že oblast dlouhodobého uchovávání digitálních dokumentů je pro ně prioritní.

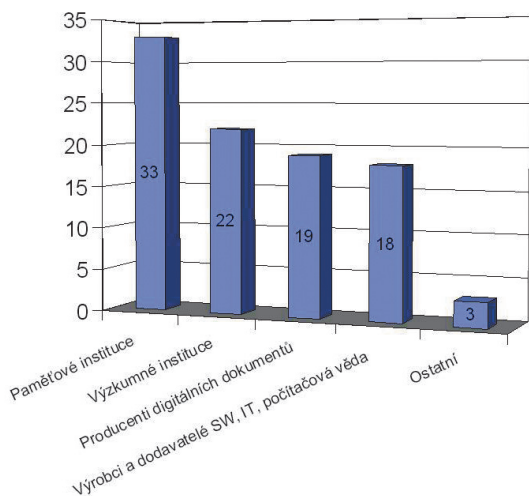
Otázka č. 3

Dlouhodobé uchovávání digitálních dokumentů je velmi složitý a náročný proces na to, aby jej realizovala jedna instituce. Vaše knihovna v této oblasti spolupracuje/bude spolupracovat s...

V rámci problematiky uchovávání digitálních dokumentů spolupracují knihovny především s dalšími paměťovými institucemi, mezi něž patří např. knihovny, muzea nebo archivy. Dvě třetiny knihoven pak také spolupracují s výzkumnými institucemi (22), producenty digitálních dokumentů (19) nebo výrobci softwaru a dalšími institu-

² <http://www.rlg.org/en/pdfs/rlgnara-repositorieschecklist.pdf>

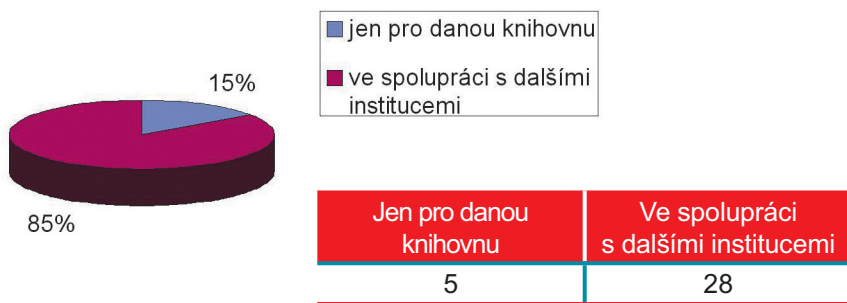
³ tj. mají úložiště, o kterém se domnívají, že by mohlo projít certifikačním procesem

cemi činnými v oblasti IT (18). Výjimečně knihovny uvedly spolupráci s dalšími specializovanými institucemi, jako jsou politické spolky nebo specializované archivy.

Otázka č. 4

Vytvoření a provoz (správa) důvěryhodného digitálního úložiště je drahou a náročnou záležitostí. Budete vytvářet a spravovat úložiště...

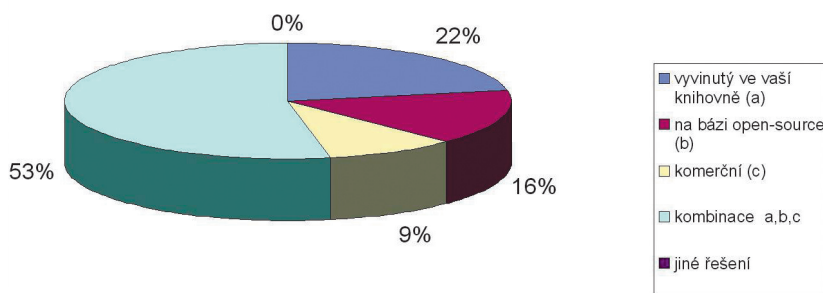
Vlastní vytváření a správa digitálních úložišť je záležitostí nesmírně drahou a náročnou, je tedy přirozené, že také v této oblasti dochází ke kooperaci mezi jednotlivými institucemi. Pouze pět knihoven v dotazníku uvedlo, že digitální úložiště vytváří

a spravuje jen pro potřeby své instituce. Naprostá většina knihoven spolupracuje s jinými domácími institucemi, především s dalšími knihovnami a archivy.

Otázka č. 5

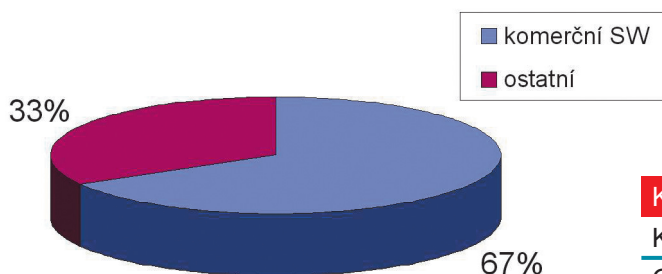
System použitý pro vaše digitální úložiště bude...

Vyvinutý ve vaší knihovně (a)	Na bázi open-source (b)	Komerční (c)	Kombinace a, b, c	Jiné řešení
7	5	3	17	0

Nutnou součástí budovaných úložišť je také jejich softwarové řešení. Je nutné zajistit jeho vysokou kvalitu, spolehlivost a schopnost do budoucna na profesionální úrovni trvale uchovávat a zpřístupňovat obrovské množství dokumentů. Většina

Kombinace a,b,c (komerční SW)

Kombinace a, b, c	
Komerční SW	8
Ostatní	4

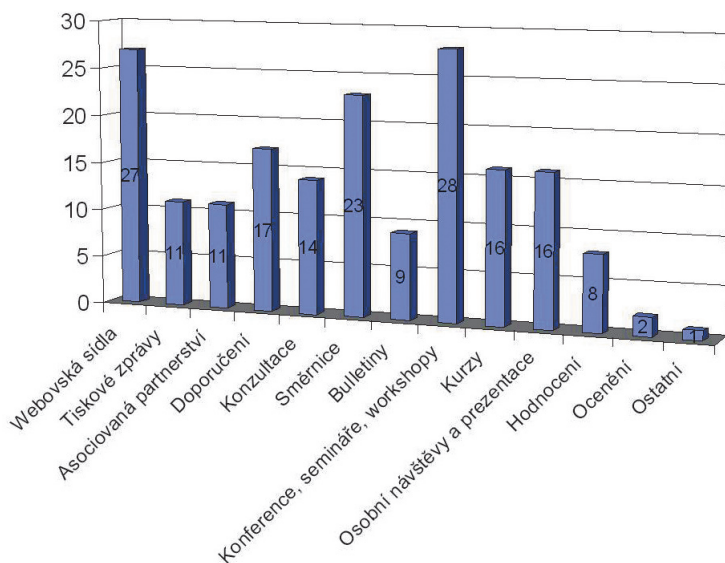
evropských knihoven v současné době fungující důvěryhodné úložiště k dispozici nemá, proto je zatím pro řadu z nich složité určit, jaký systém pro správu digitálních úložišť v budoucnu zvolí. Nejvíce knihoven by podle svých odpovědí chtělo využít kombinaci různých systémů (17). Pět z nich ve svých odpovědích nedefinovalo, které by to měly být.

Jedenáct knihoven používá nebo plánuje použít komerční systémy (ať již samostatně či v kombinaci s dalšími nástroji). Řada knihoven také uvedla využití open source softwarových nástrojů, nejčastěji v kombinaci s jinými komerčními či pro vlastní potřebu vyvinutými programy. Samostatně vyvinulo/plánuje vyvinout systém pro správu digitálního úložiště sedm knihoven.

Otázka č. 6

Které výstupy uvedené v „DPE Dissemination Model“ považujete pro svou knihovnu za nejvíce relevantní?

Webovská sídla	Tiskové zprávy	Asociovaná partnerství	Doporučení	Konzultace	Směrnice	Bulletiny
27	11	11	17	14	23	9
Konference, semináře, workshopy	Kurzy	Osobní návštěvy a prezentace	Hodnocení	Ocenění	Ostatní	
18	16	16	8	2	1	

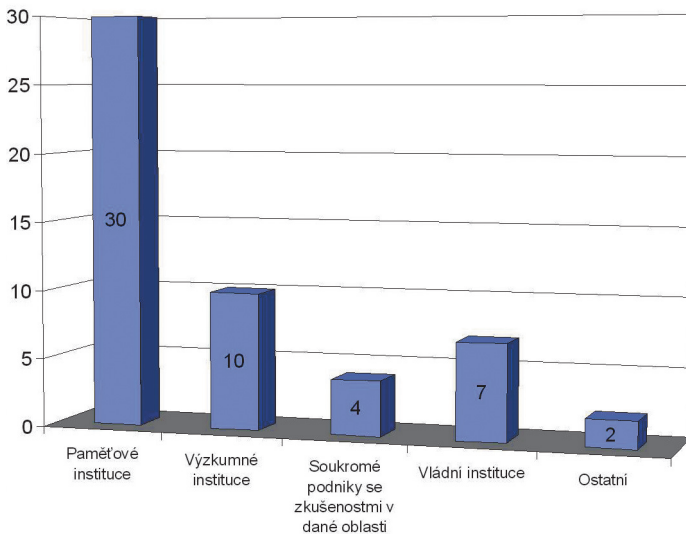

Pro prezentaci výstupů v rámci projektu DPE jmenovaly knihovny jako nejvhodnější konference, semináře či workshopy a prezentování prostřednictvím webu. Dále byly jako relevantní zmíněny směrnice, doporučení, kurzy, školení a osobní návštěvy a prezentace. Následovaly tiskové zprávy a asociovaná partnerství. Jako vhodné metody byly také označeny bulletiny a hodnocení.

Otázka č. 7

V Sedmém rámcovém projektu EU (FP7) je navrženo vytvoření „národních center“, která budou zodpovědná za archivaci digitálních dokumentů na národní úrovni a která budou spolupracovat s ostatními podobnými centry v Evropě. Které instituce by podle vašeho názoru měly ve vaší zemi zastávat roli takového „národního centra“?

Paměťové instituce	Výzkumné instituce	Soukromé podniky se zkušenostmi v dané oblasti	Vládní instituce	Ostatní
30	10	4	7	2

Naprostá většina respondentů uvedla jako vhodné „národní centrum“ paměťové instituce typu národních knihoven či archivů.

Závěr

Z došlých odpovědí je jasně patrné, že otázka dlouhodobého uchování a zpřístupnění dokumentů je pro naprostou většinu evropských knihoven prioritní oblastí zájmu. Řada z nich již také buduje či v blízké době plánuje vybudovat důvěryhodné digitální úložiště. Knihovny také často spolupracují s dalšími institucemi, a to jak v oblasti vlastního uchování dat, tak při vytváření a budování digitálních úložišť. Na prvním místě spolupracují národní knihovny s dalšími paměťovými institucemi, tj. knihovnami a archivy, obvyklá je také spolupráce s výzkumnými institucemi, producenty digitálních dokumentů nebo institucemi či firmami činnými v oblasti IT. Knihovny se také zabývají

otázkou softwarového zabezpečení digitálních úložišť. Z odpovědí vyplývá, že většina knihoven není dosud pevně rozhodnuta, jak postupovat, neboť vybraly možnost kombinace různých softwarových nástrojů. Převažovaly však kombinace obsahující možnost využití komerčního systému. Pro výstupy z projektu DPE se jako nejvhodnější ukázaly webové prezentace, konference, semináře a workshopy. Tato skutečnost jen potvrzuje současnou praxi, kdy webové stránky hrají zásadní roli v rozšiřování informací o projektech a jejich výsledcích. V roli „národního centra“ by knihovny přirozeně nejraději viděly nějakou z národních paměťových institucí, tj. ve většině případů národní knihovnu.

Z odpovědí, které jsme obdrželi na základě tohoto dotazníkového průzkumu, je zřejmé, že problematika dlouhodobého uchování a zpřístupnění digitálních dokumentů je v Evropě v současné době velmi aktuální a problematickou oblastí, kterou je třeba řešit komplexně. Většina knihoven si dnes klade otázku, jak bude v této oblasti postupovat, spolupráce a sdílení zkušeností na mezinárodní a především na celoevropské úrovni je velmi naléhavá. Věříme, že tento průzkum a jeho výsledky poslouží k lepší informovanosti a zkvalitnění postupu ve vytváření důvěryhodných datových úložišť pro dlouhodobé uchování a zpřístupnění celoevropského kulturního dědictví.